

ИВАН НЕГРИШОРАЦ

КАЈАН ТИ ЉУБИМ ПРЕЧИСТЕ СКУТЕ!  
ИЛИ: ОТВОРЕНО ПИСМО ЛАЗИ КОСТИЋУ,  
ПЕСНИЦИМА СРПСКИМ, САМОМЕ СЕБИ  
И СВИМА КОЈИ ИМАЈУ УШИ ДА ЧУЈУ

Поштовни песници и књижевници,  
Поштоваоци поезије и верници великог начела љубави које одржава овај свет и чува везу између мртвих и живих,  
Цењени чланови жирија,  
Цењени потомци породице Дунђерски,  
Уважени градоначелнице прелепог Србобрана и драги Србобранци,  
Драги пријатељи, даме и господо, браћо и сестре,

Читав свет и цео људски живот само су тајне којима понекад, у неком срећном тренутку, назремо светлосну, божанску основу на којој све почива. Кад нам се такво приказанье догоди милошћу Вишњих сила, тада нећемо, можда, добити баш јасне, рационалне одговоре на нека, логички постављена питања, али ћемо добити драгоцене небески замах који ће нам свет показати у чуду због којег вреди живети и вреди се заносити вратоломијама наших живота. Можда само поезија и музика могу непосредно ту тајну чуда и заносних вратоломија некако да материјализују и да учине да то неухватљиво, паучинасто ткање речи и звука тек наговести нешто што се другачије сазнати и не може. Више и даље од тог наговештаја и слутње неће моћи, јер се простор неизрецивости не може јасно именовати, али се по тим слутњама може благословено живети, сањати и маштати. Тако се поезијом и музиком показује како су наговештај и слутња савршено довољни за пун и богат живот који се неће чврсто везати за свет материјалних вредности

него ће се упутити ка чудесности и идеалитету негде између овога и онога света.

Тај „чардак ни на небу ни на земљи”, то је она Лазина „плетисанка” настала негде „међу јавом и мед сном”, а са том плетисанком нераскидиво је повезано оно „срце моје самохрано” са којим лирски субјекат, а и сами песник, а и сви ми, не знамо како на крај да изађемо, па зато после таквих недоумица следи питање: „Ко те дозвола у мој дом?” Исто тако збуњена памет песникова пита срце „шта ти мислиш с плетивом?”, а у завршној строфи чак и куне ту мистичну, срчану силу, па јој вели: „убио те живи гром!” Срце као плетисанка изазива непрестано чуђење онога чије је срце: прво се чуди што оно плетиво плете танко; онда се чуди што то плетење подразумева парање створенога; и, коначно, срце човеку не дозвољава да се јасно разабере у плетиву! Нигде ту сигурности знања и чврстине материјалнога света нема, него само има слутњи и наговештаја који се исказују као треперава, неухватљива стварност примерена поезији или музици. Јесте овде реч о поезији и музици, али је реч и о љубави, заносима, лепоти, истини, правди, добру, о животу, тајнама, слутњама, трагици, узвишености, и свему што на овом свету има некакву вредност. Срце је седиште свега што нас повезује са Богом самим, јер срце је место у којем се гнезди молитва као реч којом се општи са свим оним што јесте, са оним што је било, и што ће бити, а што се указује колико кроз мистички пламен љубави који осветљава душу човекову толико и кроз космичко пространство и међузвездану светлост која прожима све постојеће. Песмом и поезијом све те разностраности могу да се укажу обједињене једним безграничним, неодољивим еросом који свет чува од коначне пропасти.

О таквом разузданом, безграничном, онтичком еросу певао је Лаза Костић са снагом која у потпуности осваја и са убедљивошћу без премца. Песмом „Santa Maria della Salute” он је – као никада и нико пре њега – у српском песништву поставио чудесно високе, небеске стандарде, какви морају да обавежу сваког песника спремног да одговара на питање: „Шта је то песништво? Какво би песништво могло и морало да буде? Зашто песништво постоји у мени? Зашто ја морам да певам?” Овако постављена питања испостављају се као некакав облик слутње и наговештаја који исказује, пре свега, нужност самеравања српског језика и чина певања са свеопштим, универзалним песничким духом који превазилази све језичке границе света и све културалне специфичности и ограничења. Те универзалне, највише стандарде Лаза је био спреман да досегне не запостављајући и не заборављајући оно што је сасвим лично, својим животом доносио, или оно што је језиком и

културом, менталитетом и духовним узлетом успевао да досегне. Велик и значајан је то импулс, та одлучност и опредељење да се поезија ствара од овога света, од стварности коју живимо, овде у Србобрану, Новом Саду, Сомбору, у Негришорима, Грачаници, Великој Хочи и на многим другим местима, али да истовремено поезија треба и мора да буде нешто много више од онога што нам се само собом надаје. У таквом доживљају света песма треба да буде нека врста песничке и мистичке надстварности.

Свест о људском животу и свету као потенцијалним чиниоцима виших, божанских светова са трајним, ванвременим дејством на људско биће и на космичку стварност, све то представља саставни део невероватног чуда које је постигао Лаза Лакан Костић. Његова ингениозна песма „*Santa Maria della Salute*” показује како поезија не настаје у празном, папирнатом простору него само у простору чудесних доживљаја који трансцендирају овосветску раван постојања, па и сваку физичку димензију човековог бића. Ленка Дунђерски је реалан изазов са којим се Лазина треперава, на онај свет већ упућена душа увезала до непрепознатљивости: то где се јавља Ленкин лик, то је место на којем се јавља и лик Богородице, и Христа, и Ероса као онтичког начела свега постојећег! У том доживљају Лаза је дотакао корен и услов свих услова свеколиког постојања, па је зато у односу на Ленку осећао читаву гаму свих могућих емоција које човек осећати може: од превида, уздржаности, погрешака, преко проверавања, сумњи, кајања, па дивљења, заноса, потреса, па посвећења, освајања, губљења, па узвишености, трагике, катарзе, све до вазнесења, васкрсења и вечности Божјег постојања. Од алфе до омеге, од постања до апокалипсе, од генезе до васкрснућа – све је то затражило траг свога постојања у вербалном ткању ове невероватне песме.

Свест о чудесној метафизици љубави и о мистици људског постојања породили су песму „*Santa Maria della Salute*”: осим речи и чистога доживљаја, у њој готово ничега физичког није било, али је било свега метафизичког. Двадесети век са својим приземним опсесијама сексуалним егзекуцијама може мирно овај случај да прогласи старачким Лазиним хиром и снатрењима, али не може порећи да се у том чину исказао небески ерос који људску телесност узноси до оностраности у којој се телесност појављује са златастом ауром. Ту ауру су у српском песништву још само ретки песници, ту и тамо, на озбиљан, узвишен и свечан начин дотицали, али досегао није нико, осим Матије Бећковића и његове „Парусије за Веру Павладољску”. Сви остали песнички доживљаји друге су врсте, они нису лишени великих вредности, али та вредност

припада нечему другом, а не оваквој узвишености еротске мистике и метафизике.

А та мистика и метафизика сасвим лепо могу да истрпе и изнесу чак и Лазину очинску бригу и старање о Ленки и њеним могућим женицима. Сведочанства о Лазином проводацисању и нуђењу Ленке Николи Тесли нису тек нежан прилог комедијанту случају него су саставни део овог чудесног доживљајног свеобухвата који се указао у универзуму те преображавалачке и немогуће љубави. А таква љубав је могла да се искаже речима којима Лаза – нудећи Николи Тесли младу Ленку за жену – каже да „девојка коју сам Вам намијенио подобна је да савлада сваку женомрзицу”, да би „и мртвога оживјела, не само мртвога Дон Хуана, него и мртвога свеца” (Писмо Тесли од 12. јуна 1895), па је зато „заиста заслужила најбољег мужа на свету” (4. септембра 1895), а да је њему, Лази, Ленка „била као рођена сестра” (31. децембра 1895). Ипак, Теслин геније највише заслужује дивотну Ленку, па Лаза великом научнику вели: „Ваше племе, па да је Немањино, не би се могло лепше завршити него таквим екземпларом”, јер „најкрупнији разлог за вашу женидбу био би да се не сатре семе које рађа такве детиће” (4. септембра 1895). А својој жени Јулијани Паланачки Лаза пише да је био „у Сентомашу на погребу Ленкину”, а да „ни рођена сестра јединица није ми била милија од ње. Можеш мислити како ми је. Црн ми је цео свет” (24. новембра 1895).

Само такви сложени емоционални распони могли су да породе песму „Santa Maria della Salute”. Само свест о чудесној реторичи љубавног доживљаја без икаквих граница могла је да постане основ за овакву вербалну плетисанку: то је језик који сам собом говори, који се исказује као сведочење о себи таквом какав јесте, па ту нема никаквог додатног преобликовања и шминкања јер је он јединствено сложен и немогућ за измишљање и дорађивање. Тај се Лазин језик не може водити рационално јер би се на тај начин исказала гомила неодрживих бесмислица. Али то што најрафинованија узвишеност овде постоји напоредо са многим тривијалностима и јадима обичних људских живота, а да притом та узвишеност није озбиљније доведена у питање, то овај јединствени, Лазин случај и његова невероватна песма охрабрују све људе и дају снаге како најмањем и најбезначајнијем тако и највећем и најмоћнијем што у нама постоји. То јединство је чудо над чудима и само тако се и могла отелотворити свеукупна сложеност људских живота изграђених на свести о Оку Недреманом које све види.

На тај начин стичемо јасну представу о томе да су управо такви колоплети они закучasti путеви настанка и постојања не само најбоље песме српскога језика (што је у књижевној критици

више пута помињано) него и једне од најбољих песама у целокупној историји светског песништва (што, колико знам, још није јасно и гласно речено). Када то тврдим, ја веома добро знам шта говорим и знам зашто то чиним. Реч је о песми која по несумњивој лирској устрепталости и широким емотивним распонима, по јасним обрисима лирског сижеа и несумњивој сложености композиције, по версификацијском сјају и ритмичкој снази, по обухватности хуманистичке слике света и по посезању за просторима од човека до Бога, од земље до неба, од доњих до горњих светова, од понора па до вазнесења, по свему овоме и много чему другоме Лазина песма припада оним повлашћеним и ретким, драгоценим и чудесним тренуцима у којима је проговорила сама суштина песничког чина. За такве тренутке се живи и од њих се живи на свим језицима света, па ево и на српском језику. Костићева „Santa Maria della Salute”, у том смислу, стоји раме уз раме са књигама какве су *Римске елеџије* Јохана Волфганга Гетеа и *Девинске елеџије* Рајнера Марије Рилкеа, са песмама као што су „Патмос” Фридриха Хелдерлина, „Ода западном ветру” Персија Биша Шелија, „Ода грчкој урни” Џона Китса, „Гавран” Едгара Алана Поа, „Путовање” Шарла Бодлера, „Пијани брод” Артура Рембоа, „Гробље крај мора” Пола Валерија и др. Треба уз то рећи да и у овом, најпробранијем могућем кругу песника и песама Лаза Костић и „Santa Maria della Salute” стоје изузетно добро, као потпуно препознатљиве, јединствене и непоновљиве песничке чињенице. С крунским Лазиним остварењем десио се блистави тренутак кад је један српски песник свој песнички чин огласио колико као домаћи напев толико и као догађај с многим страхотама и заносима светских колута, па је по уметничком ефекту он стао напоредо с најбољима у свету који су се икада песнички огласили. Та песма постала је права парусија за Ленку Дунђерски, најлепши споменик за Њу, неумрлу и непрежаљену, споменик неупоредиво тврђи и снажнији чак и од капеле Дунђерских на србобранском гробљу.

Уважени господине докторе философије Лазаре Костићу и цењени песничке Манити Лазо,  
поштована госпођице Ленка и сви ви покојни чланови породице Дунђерски,  
драги мој пријатељу и песничке Милане Дунђерски,  
драга моја, непроболна Миња,

Да ли Ви мислите да сам сасвим помахнитао што осећам да сте сви ви, вечерас, овде са нама? Да ли мислите да ми, тренутно живи, и ви, одраније мртви, одиста постојимо и треба да постојимо

у различитим, недодирљивим васељенама? Мени се, све више, сасвим обрнуто, чини да постојимо напоредо, у различитим световима који се прожимају и у којима се сусретања обављају свакодневно. Мени се све више чини да ми, овде, можемо много да учинимо за вас, тамо; али и обрнуто: ви, тамо, можете да учините за нас овде много тога што нама доступно није! И у томе што све интензивније осећам како се два удаљена света, свет живих и свет мртвих, све више мире и прожимају, у свему томе налазим нешто јако драгоцено и утешно за човека уопште, ма где се он налазио и ма са које стране границу та два света он гледао. Зато сви ви који сте тамо, на вечном починку, знајте да нас све више има овде који са вама умемо да разговарамо. Знам да сте о много чему, и до сада, нама говорили оно што треба да нам кажете, а знам да и сада имате шта да нам кажете, и да ће тако бити и убудуће. Слободно, слободно говорите, овде још има ушију које ће то чути! И има очију које ће тај, други свет видети онолико колико људско око видети може!

Нека нам Мајка Небеска, Мајка Шира Од Небеса, буде ослонац да ту свеобухватност света, живота и постојања сагледамо без икаквих предрасуда! Нека нам Света Богородица од Спаса помогне да поверујемо и предамо се Спасењу! Границе одиста не постоје уколико постанемо свесни да оне не постоје и уколико се понашамо као да оне не постоје! То значи да је Исус Христос био у праву и да нам своју Велику Истину Живота и Љубави није узалуд оставио на овоме свету! Нека и поезија садашњих и будућих времена о томе непрестано сведочи! И нека Исус Пантократор Оком Нереманим пази на сваку нашу мисао, реч и дело!

Амин, Боже!\*

---

\* Реч приликом примања награде за најлепшу љубавну песму „Ленкин прстен”, у Србобрану, 16. новембра 2019. године. Песма „Ко је то у нама” објављена је у *Лейојису Мајнице српске* (јун 2019).